

KIPAR JANEZ BOLJKA: „NEPREKLICNO ODKLANJAM NAROČILO ZA IZDELAVO SPOMENIKA!“

CANKARJA PA NE BO!

GROZILNA PISMA ALI RAZSTRELILI NAJ BI SPOMENIK

Historiata okoli postavitve Cankarjevega spomenika verjetno ni treba posebej podrobno opisovati, saj izhaja v nadaljevanjih v vseh naših časopisih in sili nekatere v bes, druge pa v smeh. Sice pa kaže, da „hec“ mora biti, drugače je dolgčas. Pa vendorle... Komaj je Jakopičev spomenik dobil svoj prostor, kjer sedaj „klecaje dviga pogled v nebo“, naj torej počiva v miru (če in kako dolgo), smo že dobili novo kost, ki jo bo treba do obistti oglodati, čeprav že nekoliko smrdi.

Postavitev Cankarjevega spomenika je bila zadnje mesece od predstavitev osnutkov v Mali galeriji letos spomladni nekoliko v ozadju. Pa vendor se je marsikje kuhalo, brbotalo in cvrlo. Verjetno bi vse spet ostalo le pri ugibanju, natolceanju, šepetanju, ko ne bi kipar Janez Boljka, ki je pred leti dvakrat zmagal na natečaju za postavitev Cankarjevega spomenika, sklenil narediti odločne poteze. Izbranec, posvečenec strokovne žirije, ki mu je priporočila oziroma poverila naj „svojega“ Cankarja izdela in pripravi za postavitev na javnem mestu, je po štirih letih dela, do konca izživciran s Cankarčki, ki so mu zrasli do glave in še čez, seveda v glavnem zaradi bolj ali manj „dobronamernih“ sugestij, sklenil in brez zadržkov odločno rekel (verjetno najprej sebi in mrmraje), potem pa glasno: „Vsega imam dovolj, naj ga dela, kdor ga hoče, jaz ga ne bom več, niti misliti nočem več o njem, upirá se mi!“

Zgubiti štiri leta za projekt, ki ne bo nikoli ustvarjen, je veliko, poleg tega se ni ničesar naučil iz zgodovine „slovenskega načina postavljanja spomenikov“. To je usoda vseh slovenskih kiparjev, ki se drznejo imeti svojo podobo o

narodnem velikanu, najsi bo to Prešeren, Cankar ali Jakopič ali pa kdorkoli drug, za katerega vsi natančno vermo, da je bil tak pa tak, pa niti malo bolj drugačen. Sicer pa, ali ni dovolj, da so naši svetniki burkali javnost že za življenje, ali naj njihove „diverzije“ v zvezi z njihovo pojavnostjo (zunanjostjo) trpimo še dandanašnji dan? Njihova slava ne bo z upodobitvijo niti večja niti manjša. Slavo bi si pridobil in jo požel le kipar, toda žal ne pri nas. Pri nas kvečjemu gnila jajca in zasramovanje, če ne kaj hujšega.

Rezultat Boljkovega dela je več kot petnajst Cankarjev vseh velikosti. „Večina je nastala pod vplivom sugestij in mojih notranjih kompromisov zaradi agresivne okolice. To so figure in portreti (tudi realistični). Upodobljen naj bi bil prvi, tisti, ki je bil na natečaju izbran... približno tak naj bi bil.“

Toda izbrani kipar, potrebuje tudi moralno podporo, ne pa žaljive napade po časopisih. Za vzor si vzemimo falango Jakopičevcev. Višek predstavlja nekaj grozilnih pisem, med katerimi je najbolj zanimivo tole (približna vsebina): „Gaspid kipar, zastonj se matraš, razstrelil ga bom, Cankarja.

Pravi je tisti na Vrhniku, ki ga hodim vsak drugi dan občudovat.“ Pismo je polno podpisal N. N. s ceste v Mestni log.

„Navkljub vrsti Cankarjev, mojega ni med njimi, moj je v meni. Pa tudi hraniš ga bom za sebe. Če bi ga materializiral, ne bi mogel obstajati kot javna plastika. Če pa bi že prišlo do postavitev, bi bil do konca življenja in še po smrti v zobevečjega dela našega naroda, naroda poznavalcev. Če gre za postavitev plastike enega naših kulturnih mož, narodne svetnine, če gre za ekranizacijo njegove zgodbe ali kaj podobnega, se vsi čutijo poklicane, da sodijo. Seveda vsak po svoje doživlja Cankarja. Vsi smo ga brali, beremo ga in ga bomo brali, ampak vsak je prepričan, da je njegovo doživetje absolutno in ne dopušča oziroma izključuje vse ostale. Tudi jaz ga doživljjam po svoje, toda zato me ni treba kamenjati. Če se mi tak kaže, potem bi takega naredil, za takim bi tudi stal in ga seveda tudi upal podpisati. To bi bil moj Cankar, brez tujih vplivov. Kolegi in prijatelji me vzpodbujujo. Daj, Janez, napravi takšnega, kot misliš. Lahko je to reči, ko pa vem, da moj ne bi ustrezal, pa tudi prave podpore nimam. Kaj se je zgodilo z Zajcem in njegovim Prešernom? Še sedaj ga imajo v zobe, gotovo se obrača v grobu. Kip je res kompromis. Če bi lahko svojega postavil, takega, da bi bil zadovoljen, da bi lahko rekel: „Ta je tisti!“ potem bi bil miren. Samo tak ne more in ne sme obstajati. Zato raje naredim črto čez vse. Sem miren in imam mir. Raje se posvetim svojemu delu!“

Kipar meni, da bi morda bilo bolje, ko bi tisti denar

namenili ponovni postavitev Jakopičevega paviljona. V njem bi našli prostor za ateljejsko plastiko in bi lahko obenem dali priznanje še Cankarju. Moderna sodi skupaj, Jakopič in Fabiani pa sta „moderna“ sodobnika Cankarju v svojih strokah. Denarja za vse posebej je premalo.

Iz tega sledi, da ima kipar raje svoj „dušni“ mir, da ni zdržal „dobrohotnih“ nasvetov in opozoril, pritiska javnega(?) mnenja, reakcije „sodnikov“, zapri je „trgovino“ in zdravo Cankar, ostani zdrav v preranem grobu.

Predlog je morebiti edina parhetna rešitev, saj bi pri izdelavi tega kipa imel težave vsak slovenski kipar, če ga ne bi podprli, razen mogoče realistov.

Žal nam je lahko priložnosti, ki se je nudila in dajala možnost, da bi končno dobili dober spomenik oz. spomenisko izvedbo. Zato bi bilo verjetno bolje, ko bi komisija za

postavitev pristala na možnost postavitev spomenika Ivanu Cankarju, torej ne njegovega lika, temveč nekaj simboličnega, saj je natečaj nudil zanimive rešitve. Naš primer je rezultat daljšega procesa in je nastal zaradi nesposobnosti postavitev javne plastike, ki rezultira iz prekinjene tradicije postavljanja spomeniških plastik, ta pa ima korenine v privilegiranim in prevladujočem položaju nekaterih kiparjev, ki so umetno dušili in onemogočali cele generacije. Potrebno bo pisati novo zgodovino slovenskega kiparstva in prevrednotiti dosedanje trditve.

V kiparjevem ateljeju bodo ostali tiki Cankarji, plastike, ki jih vidi le slučajni obiskovalec. Pa še nekaj napetih bikov je zraven in nosorog, ter trije pavijani. Kaže, da ta ikonografija postaja popularna. Cankar pa da si je sam postavil dovolj velik spomenik.

PETER POVH